

*Лукашевич С.,
доцент, к.ю.н.,
доцент кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

*Салаєва К.,
к.ю.н., старший викладач
кафедри кримінального права та кримінології
факультету №6 Харківського національного університету
внутрішніх справ*

КРИМІНОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВАНДАЛІЗМ

Наразі у вітчизняному законодавстві відсутнє легальне визначення поняття вандалізму, через що виникає неоднозначне розуміння кола діянь, що охоплюється його ознаками, а також розуміння того, чи є дії, пов'язані з мотивом вандалізму, кримінально караними. Важливість криміналізації кримінальних правопорушень, учинених з мотивів вандалізму, зумовлена тим, що з року в рік кількість таких діянь в Україні зростає та постійно з'являються його нові видозмінені форми.

На наш погляд, вандалізмом є форма агресивної протиправної поведінки, що виявляється в умисних діяннях, наслідком яких є заподіяння шкоди будь-якому майну, релігійним, культурним чи духовним цінностям, об'єктам благоустрою населених пунктів, транспортної інфраструктури, учинених з цинізмом та/або явною неповагою до суспільства в громадському місці [1, С. 18].

До кримінально-правових проявів вандалізму в Україні, тобто до такої поведінки, що проявляє це явище в об'єктивній реальності, належать діяння, що передбачені різними розділами Особливої частини Кримінального кодексу України, які не виділені в окрему статтю чи її частину. До того ж, діяльність, пов'язана з несанкціонованим нанесенням графіті та інших написів та/або зображень, взагалі не криміналізована.

За статистичною інформацією Генеральної прокуратури України про стан злочинності та результати прокурорсько-слідчої діяльності, щороку реєструється на 1-1,5 % більше кримінальних правопорушень, учинених з мотивів вандалізму.

Так до кримінальних правопорушень, учинених з мотивів вандалізму, можна віднести пошкодження релігійних споруд чи культових будинків (ст. 178); незаконне утримання, осквернення або знищення релігійних святинь (ст. 179); умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194); пошкодження шляхів сполучення і транспортних засобів (ст. 277); пошкодження об'єктів магістральних або промислових нафто-, газо-, конденсатопроводів та нафтопродуктопроводів (ст. 292); хуліганство (ст. 296); наруга над могилою, іншим місцем поховання або над тілом померлого (ст. 297 КК України); незаконне проведення пошукових робіт на об'єкті археологічної спадщини, знищення, руйнування або пошкодження об'єктів культурної спадщини (ст. 298); наруга над державними символами (ст. 338); умисне пошкодження ліній зв'язку (ст. 360); умисне знищення або по-

шкодження військового майна (ст. 411).

Окрім того, не варто виключати ознак вандалізму в умисному знищенні або пошкодженні майна працівника правоохоронного органу, працівника органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця (ст. 347); умисному знищенні або пошкодженні майна журналіста (ст. 347¹); умисному знищенні або пошкодженні майна службової особи чи громадянина, який виконує громадський обов'язок (ст. 352); умисному знищенні або пошкодженні майна судді, народного засідателя чи присяжного (ст. 378); умисною знищенні або пошкодженні майна захисника чи іншого представника особи (ст. 399), оскільки діяльність, пов'язана з реалізацією злочинного наміру, спрямованого проти спеціального потерпілого та його майна, також може охоплювати ознаками вандалізму.

При визначенні кримінально-правових проявів вандалізму встановлено, що конструкція деяких складів кримінальних правопорушень охоплює ознаки досліджуваного явища (ст. 178, 179, 194¹, 270¹, 298, 338 та 360 КК України), тоді як у решті наявність цих ознак необхідно встановлювати під час досудового слідства та судового розгляду.

Об'єкти, елементи, інші складові благоустрою населених пунктів і транспорту та інше майно майно, що знаходяться в громадському місці, систематично піддаються знищенню, пошкодженню, псуванню чи наруги, що спричиняє наслідки для населення та держави. З точки зору кримінального права, вандалізм є мотивом та повинен бути включений до обставин, що обтяжують покарання.

Вважаємо, що під вчиненням діяння з мотивів вандалізму треба розуміти усвідомлене внутрішнє спонукання до знищення, пошкодження, псування чи наруги над будівлями і спорудами, пам'ятниками незалежно від внесення їх до Державного реєстру національного культурного надбання, об'єктами благоустрою населених пунктів та транспортної системи, їх складовими елементами та частинами, а також іншим майном, що знаходиться в громадському місці. Для підтвердження фактів вандалізму суди при дослідженні матеріалів кримінальних проваджень мають встановити наявність такого мотиву в тих випадках, коли дії формально мають ознаки досліджуваного явища та не охоплюються складом кваліфікованого злочину.

Перелічені діяння спеціально не відображені в кримінальному законодавстві України на відміну від зарубіжних країн (зокрема, у Казахстані (ст. 258 КК), Киргизстані (ст. 235 КК), Молдові (ст. 288 КК), Російській Федерації (ст. 214 КК), Сполучених Штатах Америки (штат Каліфорнія), Нідерландах (статті 149 і ст. 429bis КК), Шотландії (секція 52 КК), Іспанії (статті 321 - ст. 333 КК), ФРН (§§ 168 і 304 КК), Польщі (ст. 261 КК), Данії (§ 194 КК)). Наявність такої прогалини призводить до безкарності й непритягненні до відповідальності винних з одного боку; наявні дії кваліфікують за схожими статтями Кримінального кодексу України, тим самим зазначаючи в більшості випадків неспіврозмірної міри та виду покарання — з іншого.

Окрім того, останнім часом на практиці виникають певні труднощі в здійсненні кваліфікації подібних діянь, унаслідок чого зростає рівень їх латентності; вони не відображаються в офіційній статистичній звітності, через що створюються сприятливі умови для неконтрольованого поширення актів вандалізму в Україні.

Зазначені обставини можуть стати вагомим підґрунтям удосконалення кримінально-правової кваліфікації діянь, учинених з мотивів вандалізму, включення цих протиправних дій до офіційної статистичної звітності задля аналізу їх

динаміки, залучення досліджуваного прояву до кримінологічних проблем, які потребують наукового вивчення, аналізу причин та умов його існування, а також вдосконалення існуючих та розробки нових заходів запобігання кримінальним правопорушенням, пов'язаних з вандалізмом.

Виходячи з наведених міркувань, доцільним вважається встановлення відповідальності за кримінальні правопорушення, учинені з мотивів вандалізму шляхом доповнення цією обставиною норм Загальної частини Кримінального кодексу України, що встановлюють обставини, які обтяжують покарання.

Врахування даної пропозиції сприятиме відображенню вказаних діянь в офіційній статистичній звітності та удосконаленню практики призначення кримінальних покарань, дозволить реалізовувати принцип невідворотності покарання, криміналізувати діяння, учинені з мотивів вандалізму, зменшити труднощі кримінально-правової кваліфікації таких діянь, а також відповідатиме зарубіжній практиці та міжнародним зобов'язанням України щодо забезпечення охорони культурної спадщини, культових та релігійних об'єктів, захисту всіх форм власності та забезпечення призначення справедливого покарання.

Список використаних джерел:

1. Бочарова К.А. Запобігання злочинам, пов'язаним з вандалізмом : монографія / К.А. Бочарова; за заг. ред. С.Ю. Лукашевича. Харків: Право, 2019. 216 с.